

SNEŽANA BOŠKOVIĆ

Žuta mrlja

Beograd, 2011
DERETA

*Mojoj Nadi,
čiji su tragovi života
nadržali konačnost smrti.*

Kada su Bokom Kotorskom vladali Rimljani, nasuprot ulaza u Crnoduboku rijeku podigli su grad Stoli, na mestu omanjeg naselja koje je izgrađeno u doba kad su u tim krajevima boravili Grci, a naziv je dobio po tome što Stoli na njihovom jeziku znači spremanje na put, odnosno polazište, polazak.

I odista su iz Stolija, u stara vremena, polazili mnogi karavani odnoseći u kontinentalne oblasti bogatu, retku robu, koja je do grada dopremana prekomorskim jedrenjacima. Rimljani su dobro utvrdili grad Stoli, verujući da su mu bogovi više nego naklonjeni i da će večno biti pod njihovom zaštitom.

I rimski imperatori Romul Avgust i Domicijan slali su stanovništvu svoje biste, u znak carske naklonosti i počasti. Tako je Stoli živeo u blagostanju stotinama godina... Iznenada, u predasima osvajačkih pohoda, u grad su, na odmor, počesće dolazili rimski legionari-veterani. Navikli na svađe, zađevice, kavge i dvoboje, u mirni Stoli sa njima se doseli i nespokoj. Grad se promeni i miroljubivo stanovništvo, uplašeno divljanjem i šenlučenjem legionara-veterana, poče da se iseljava. Grad se potom pretvori u opasnu luku punu pijanih, nasilnih i podivljalih vojnika. Da bi pokazali svoju moć (kaže legenda), rimski legionari odlučise da zarobe morske vile i sirene i zatvore ih u podzemne hodnike grada-tvrđave. Zatočene vile u pomoć pozvaše

bogove zaštitnike. Razlučeni bogovi odlučiše da kazne zle legionare i velikim zemljotresom protresoše grad Stoli.

Moćne građevine koje su zidali veliki rimski majstori, u ime rimskih imperatora, ljuljale su se kao stabljike i rušile kao kule od karata. Zemlja se otvori i proguta ceo grad u svoju utrobu, a ogromnu pukotinu ispuni morska voda. Od grada ne ostade ni trag, ali kao opomena svim zlim ljudima, bogovi u podmorju ostaviše ruševine. drevnog grada I danas, kad duva jugo, iz dubine mora se, ponekad, čuju krici. To, kako se veruje, morske vile ne daju mira legionarima-veteranima u potonulom gradu. Svete im se za nepravdu i ne dozvoljavaju im da nađu spokoj.

Jedno predanje kaže da su Bokelji potomci Ilira (Kadmova loza), Trojaca (izbeglih nakon pada Ilija) i naroda zemlje Karije (spoljni saveznik Troje).

Iliri, potomci Kadma, Ilirijeva oca koji je pod stare dane otišao iz Tebe u zemlju Enhelajaca (naroda jegulja), živeli su iznad Ksanta (Bojana) i uz Skadarsko jezero. Kadmo je učestvovao u ratu Enhelajaca protiv naroda zmija (područje od Rumije, ispod Lovčena, do Luštice). Nakon pobeđe Enhelejaca, Kadmo je zagospodario budućom Ilirijom, a žena Harmonija rodila mu je sina Ilirija.

Legenda zatim kaže da su Kadmo i Harmonija pretvoreni u zmije. Homerovski gledano (a i prema knjigama Novaka Andresilića i njegovoj teoriji da se Troja prostirala celom Vizantijom), te dve zmijske glave su dva poluostrva Bokokotorskog zaliva, Kadmo (poluostrvo Luštica) i Harmonija (poluostrvo između Kotorskog i Tivatskog zaliva).

Tu im je i grob.

*Tiho seoce Strp
Bokokotorski zaliv,
vreme sadašnje*

Udobno zavaljena u ležaljci od prepletenog bambusa, pogleda prikovanog za more, na jastucima boje zlatnog žita sa gajtanima po obodu, pokušavam da zaustavim vreme u trenutku kada oko mene sve miruje; more, planine, vetar... Gajtani na jastucima se već pomalo osipaju, lošeg su kvaliteta, više je nego očigledno. Znači da me je neko još pri kupovini uspešno obmanuo, a bila sam skoro sasvim sigurna, dok sam kupovala pozamanteriju u šarenim radnjama usitnjenih rafova i pravila obimne nacрте do najsitnijih detalja, da će mi sve ipak trajati malo duže, ma šta to „duže“ značilo. Ali, nije vredno pomena ni uzbuđenja. Vremenom, u protoku u kome se neprekidno smenjuju ljutina i oprost, naučiš da praštaš i sitnim prevarantima. Svi oni su izvežbani da traže i uvereni da nalaze najbolje načine da prežive. Trebalo bi jednostavno uzeti konac i iglu i prošiti gajtane nekim čvrstim bodom, i najbolje sve da ostavim za neki budući trenutak kada budem bolje raspoložena da popravim rašiveni gajtan ili život. Kao da ima neke razlike!

Ne žurim više nigde, nigde se više ne može otići ni stići.

Vlažni sjaj boja rasipa se pred mojim očima. Vazduh je bistar i prijatan, a blago ustalasano more mekano je konačište mojih misli, koje kao krupne, zdepaste, suve pahulje lenjo padaju na mirnu po-

vršinu vodenog beskraj. Iskrzani povezi i stara knjiga koju držim u rukama mogli bi opet da me odvedu daleko, ali pogled sa olovnih slova sve češće skreće ka brdima. Iznenadne senke i tamni tonovi izviru iz njihove unutrašnjosti, ali me ne iznenađuju više; napokon slobodna do ustaljenih slika i običaja navikavam se na čudi prirode i stalne promene na toj fantastičnoj slikarskoj paleti. Sve se menja da bi ostalo isto, lepota se premeće u sebe, jedino ja više nisam ista odnosno, ista sam samo moja promena će biti poslednja. Možda je ovo najbolje mesto na kome čovek može da stekne konačnost - nisam rekla večnost – da prestane da se kreće i da napokon shvati “da je svako kretanje bežanje sa mesta zločina.”

Tišina je potpuna. Odavno je nestalo pesme zrikavaca, silovite letnje horske atrakcije. Oseća se samo preteća silina uskovitlalog vazduha i emocija kako trepere u vrtlogu misli.

Po savetu psihologa, čijih se usluga nerado odričem, vodimo svakodnevnu borbu za nekakvu dobru energiju. Ali, teško da je bilo kakva konkretna pobeda moguća; sve živi nezavisno od volje učesnika, ova obala, brda, nebo...

Nema promena u životu ali ni u smrti između te dve konačnosti bivanja protiču sve energije pozitivne ili negativne, zar je bitno? Toliko o psihologiji.

Na mestu, gde automobili nisu kulturni simboli, ljudi su zaokupljeni svojim barkama, malim baštama, popravkama i dogradnjama kućica. Kao i svuda u svetu u kome su sačuvani drevni i najistinskiji načini organizacije života. Posebno se trude da očuvaju jedinstven mir zaliva koga je lako narušiti, naročito leti, kada turisti nehotič-

no uzburkaju njihove, na prvi pogled učmale živote, dok oni svim silama nastoje da ih sačuvaju baš takve kakvi jesu.

Polako postajem deo tog sveta, svesna da nikada neću potpuno srasti sa njim, ali osećanja su nam ista. Bokeljska profinjenost znatno ih odvaja od mentaliteta ljudi s ostatka obale. Nekolicina njih ljubazno mi je naglasila da ih, od kada sam pristigla, podsećam na stare dubrovačke gospe. Verovatno istančanim osećanjima vekovima brušenim u zatvorenoj zajednici prepoznaju moje iskreno oduševljenje ovim konačnim prostorom, koji će me prihvatiti i usvojiti i, bar pred kraj, utoliti ogromnu ljubav prema morima i okeanima. Možda je za druge ljubavi kasno ali za ovu iskonsku nije, polako se primičem suštini, onoj pravoj – iskonskoj. Uklapam se, naročito, jednim teško osvojenim načinom razmišljanja da mi ovo malo obale i malo neba iznad postane ceo svet i da konačno ništa više ne priželjkujem, ne sanjam, nego se jutrom iznova radujem istom prizoru i istoj narkotičnoj lepoti samo jednog kutka na planeti. To je ogroman napredak u životu za jednog vagabunda, koji dolazi tek sa zrelošću, ali, ko bi znao, možda je to samo moja davna potreba koju sam pokušavala da zadovoljim na pogrešan način – lutanjima.

U daljini, kao *usidreni brodovi*, vide se dva posebno nadahnjujuća ostrva. Prvih meseci čvrsto sam se držala te inspiracije, u nekakvom žaru da *ovekovećim* stvarnost, nekontrolisano praveći stotine fotografija. Sa aparatom okačenim oko vrata, kao neki smušeni turista u moru ponuđenih prizora, u traženju idealne slike koja bi ostala mali dokaz moga produženog trajanja ovde. Iskreno, nedovoljno verujući da zaustavivši se na toj jednoj slici, može biti zaleđen i moj pogled i bezrezervne emocije koje proisteknu iz njega, u pokušaju da *ovekovećim* jedan sasvim poseban trenutak.

Međutim bilo bi možda zanimljivo istražiti, ko i zašto, posle mene, treba da posmatra te fotografije? I kakvu emociju i vezu sa mnom, očigledno očekivanu, treba tada da uspostavi? Jasan odgovor, nažalost, u ovom trenutku ne naslućujem .

Dopisnica mog života biće razumljiva onima sličnim meni. Da li takvi ljudi uopšte postoje i da li želim da se dopisujem sa njima? Kada moja poruka stigne do njih biće kasno a i samim tim svedeno, barem meni.

Jedno od tih ostrva, nadaleko poznato, *Gospa od Škrpjela* (gospa od kamena, hridi), veštačko ostrvo ima neobičnu i zanimljivu istoriju. Danas, mi stranci, umesto sa uobičajenim divljenjem, možemo da ga posmatramo i sa malom zavisti, kao veliki napor generacija da se ostvari jedan san i poštovanje kulta.

Ostrvo je nastalo kada su braća Moršići, peraški ribari, u Rianskom zalivu, jednog dvadeset drugog jula, posle brodoloma, na hridi pronašli Gospinu sliku, pa su Peraštani odlučili da na tom mestu sagrade hram Bogorodici. Oko hridi je tada nabacano kamenje i podignuta mala kapela, ali su peraški i kotorski pomorci vekovima, uprkos mnogim teškoćama i velikom zemljotresu nastavili da svojim jedrenjacima nasipaju kamenje, potapaju stare barke i turske brodove, pa se površina ostrva sve više širila. Izgrađena je i crkva. U tome je učestvovao svakakav osvešćen i vredan svet, udružujući svoje snage i volju, gradeći detalj po detalj.

Skulptori iz Đenove dali su svoj doprinos ovoj usamljenoj zavetnoj lepoti kao i slikari venecijanskih škola, ali naročito su brojna platna Tripa Kokolje koji je učinio da ovo mesto postane galerija baroknog slikarstva. Graditelji su bili Petar Dubrovčanin, Vuk Kandiot i mnogi Peraštani, a bokeljski pomorci su pre odlaska na more,

ostavljali u crkvi reljefne srebrne pločice sa slikama brodova, verujući da će ih Gospa štititi na dugim putovanjima.

Možda su i moje skromne nade usmerene ka njoj. Možda mi nije samo puki slučaj odredio, kako je u prvi mah izgledalo, kakva će mi biti najbliža slika na obzorju.

Verovatno se i ja nadam da mi ova Gospa, potencijalna zaštitnica bokeljskih mornara, iako nemam neki zavetni plan niti imam šta da joj zauzvrat dam, ponudi utehu ili oprost, sada kada sam već ovde, ne započinjući svoje putovanje nego, naprotiv, završavajući ga.

Danas, po tradicionalnom običaju Fašinadi, kao i svakog dvadeset drugog jula, barke okićene zelenilom, vezane jedna za drugu, napunjene kamenjem, svečano isplovljavaju sa istočne strane put ostrva i nastavljaju svoju dugu tradiciju na čelu sa sveštenikom, gradonačelnikom i viđenijim Peraštanima. Običaj zahteva da u čamcima budu samo muškarci, koji pevaju stare obredne pesme dok veslaju do samog Gospinog ostrva, da obnove drevni zavet, dograde i utvrde ostrvo novim kamenjem i novim nadama.

To će nažalost pokopati (doduše pregrubo rečeno), moje skromne nade da ću i ja jednog dana naći svoje mesto na jednoj od njih, da ću i ja zaploviti nekom svojom barkom.

Ali, ko zna, možda je spas u prerušavanju, a jedno me svakako očekuje. Prerušavanje bez maske, maska bez lica, u kom obličju ću se probuditi nekog narednog, ne tako dalekog, jutra?

Drugo, prirodno šumovito ostrvo sa benediktinskim manastirrom *Sv. Đorđa*, i lokalnim grobljem, zvano „ostrvo mrtvih kaptana“ čuva sopstvene legende i sopstvene nemile događaje. Prema

jednoj legendi, francuski vojnik, gađajući iz topa tvrđavu u Perastu, pogodio je kuću svoje voljene i usmrtio je. Ali, naravno, u tome ne leži lepota drame, nego u nastavku priče, prema kojoj je nesrećni mladić, navodno, ostao tamo do svoje smrti kako bi bio sahranjen u njen grob.

Strma obala iznad uskog puta koji opasuje vodu dužinom zaliva i položaj moga doma pružaju nesputan pogled na njih. Ovde je zaliv najširi i najdublji, moj pogled je zaljubljen u taj prizor dok širim zenice, do sumnjive granice (kao kod očnog lekara), ne bi li u njih stalo što veće prostranstvo.

Iako malo zaklonjeno od Strpa, s druge strane jednog od četiri zalivska moreuza, u podnožju brda Sv. Ilije, nasuprot morskom tesnacu Verige i nasuprot ostrvima, oseća se prisustvo uspavanog baroknog gradića Perasta. Njegove prve građevine, „od prije Krista“, nastale su u vreme kada je snažilo pomorstvo i kapetani gradili velelepne vile. Perast, kažu matematički znalci, u koje ja uglavnom ne spadam pa moram da im verujem na reč, ima devetnaest palata i bije ih glas da su u arhitektonske oaze jednostavnosti i mirnoće. U njemu su takođe stešnjeni sakralni spomenici, koji meni, kao običnom posmatraču, ponekad umornom i mrzovoljnom prema tuđoj prošlosti, nisu uvek najinteresantniji. Tamo uglavnom posećujem samo *otok Bronzu*, romantičnu terasu na obali, natkriljenu drvenim gredama i stubovima raspoređenim tako da već na proleće budu dobra potpora gustoj lozi, kroz koju ću sedeći uz dobar brodet, rižot sa sipama ili ribu na gradelama, uporno pokušavati da nazrem

mirnu vodu zaliva i barke. Kao da će mi tih pola sata, upravo taj prizor silno nedostajati.

Zbog nastojanja da ono već proživljeno trajno smestim i razvrstam u svojim mislima, a to osim prostora, ponovo zahteva neko vreme, poremetio mi se malo osećaj za vreme uopšte. Ovo sadašnje trošim svim raspoloživim čulima i dušom. Pored vode ne razmišljam o vremenu, dopuštam da vreme i more razmišljaju o meni, dok se mreškaju oko zavezanih barki i stvaraju katatoničan zvuk neujednačenog klokotanja. Dok voda udara o sapi ukotvljenih brodića, ja sam sve više ubeđena da sam našla svoj obelisk i izgleda kao da ga nosim svuda sa sobom. Retko to činim sa teškoćom, više sam ga isturila nekako ispred, kao maleni svetionik za ostarele brodove.

Kotor, stari grad trgovaca i čuvenih moreplovaca, muzeja prepunih burne pomorske istorije, magičnih uskih ulica koje su uvek bile nadahnuće nekom umetniku, otkriva tajne u opuštenoj i dobronamernoj šetnji njegovim usijanim ulicama okruženim Justinijanovim zidinama, koje vekovima čuvaju ovaj grad. Istoričari (nezabilazni i neumorni krojači naših utisaka) kažu da je ovo „najbolje sačuvana srednjovekovna urbana sredina“. Nalazi se na čuvenom prestižnom spisku *UN-a* zbog svog kulturnog nasleđa, ali se iza te relativno česte i uobičajene štih rečenice kriju nesumnjiva lepota Katedrale *svetog Tripuna*, romaničkih crkava, palata *Bizante* i *Pima* kao i pomenuti neodoljivi gradski primorski šarm.

Ah, skoro sam zaboravila još i *Rizinium* (Risan), centar ilirske republike, koji je u stvari najstariji grad ove moje usvojene Boke.

Oko njega su ispletene neverovatno interesantne legende, intrigantne arheološke priče smeštene u vreme pre Hrista.

Na prvi pogled može se pomisliti da ovom detaljnom opisu okoline ovde možda i nije mesto, ali bi zato moglo biti malo jasnije kako je nekada bio veliki i bogat taj moj novi komšiluk i kako su značajni putevi prolazili oko moga sela. To bi, nadam se, ceo ovaj plan, da se *skrasim* na jednom mestu, u kome nema nimalo uobraženosti, ipak malo uzvisilo i dodalo ambicioznosti tamo gde joj obično mesta nema.

Meni ovo mirno selo, izraslo i stasalo nadomak nekadašnjeg epicentra sveta, uz sve njegove mane i vrline, sa kojim se uvek trebalo boriti za odbranu svog unutrašnjeg parčeta, i uz svu razumljivost trenutnih naplavina moje duše i tela, pruža najlepší mogući mir. Ujedno mi, kao što, nažalost, svaki čovek ima neku potrebu da ogradi svoj prostor, postavlja i pristojne, prirodne granice ovog nebranjenog lovišta, te krhke paukove mreže, koja se sasvim bezazleno njiše na blagom vetru, ne loveći ništa, naprotiv, krijući se u njoj.

Ovde ja ostavljam svoj skromni trag, nekad samo fotografskim aparatom, a nekad slabim zvukom sporih, ali odlučnih koraka u šetnji kamenom obalom pokušavajući da se stopim sa okolišem. Za vreme letnjih žega mogli biste me sreći kao lenjog cvrčka koji isteže svoja krila u nekoj seni, jer sam prestala da budem mrav, odavno.

U Strpu se osećam... sasvim posebno, što je valjda čovekovoј prirodi dovoljan razlog da uporno troši to osećanje.

Mnogi su, sa problematičnom argumentacijom, tvrdili da zaliv nije more jer nedostaje onaj neophodan pogled na pučinu koji većini ljudi daje osećaj slobode ili nekakve sinteze sa nebom i morem. Možda bih i ja, koja sam ranije veoma pasionirano negovala klau-

strofobične misli, osećala isto da već nisam oplovila svet, da nisam opisala tako veliku kružnicu koja je ucrtala i povezala sve kritične tačke svih mojih istraživanja. Međutim, istina, statistike su nemilosrdne u prebrojavanju samoubica ovde na području Risna, gde na planinini Orjenu u Crkvicama uporno i teško liju dosadne kiše...

Da li sam dobro odabrala svoje trajno odredište?

Sada je međutim kasno za svaku filozofsku raspravu, veoma kasno.

Sećanje na moje mladalačke dane obeležilo je zanimanje i *opismenjavanjima* u oblasti filozofije, ali je vrlo rano, osim klasika, negde uporedo između Kastanede i Hesea došla na red knjiga intrigantnog naslova – *Zašto se niste ubili* Viktora Frankla i, suprotno očekivanju iz naslova, ubrzo ojačala taj potencijalno brzookidajući nerv. Ukoliko to može samo jedna knjiga i samo jedan nerv, koji sudbonosno preti, a očigledno je da može, više nego što smo u stanju da poverujemo u to. Ali, uvek je bilo i biće hodanja po toj opasnoj i uzbudljivoj tankoj liniji i uvek će biti nerazumne sile koja nekoga povuče ka tamnoj strani. Kao na klackalici mog detinjstva; malo gore malo dole, malo svetlo malo tama a onda se proporcija menjala – malo svetla je plaćano sa malo više tame. Život je loša trgovina sa vremenom.

Stari grad Kotor je u međuvremenu postao grad „zatvorenih škura“ jer ljudi uporni u svojim željama, bogati (čitaj: bahati), naj-

češće stranci, pa samim tim manje odgovorni, koji su u gradu kupili sve što nije smelo da se proda, sada više odjednom ne dolaze tu. Gradić je usamljen i tih i često sumoran.

Osećaj samoće nam je zajednički.

Škure su *zamandaljene*, nema više veša koji se suši na konopcima razvučenim preko uskih ulica, oslikanog i ovekovečenog na stotinama gradskih pejzaža, nema dovikivanja zaigranoj deci koja kasne u školu, nema čak ni pasa lotalica koji njuškaju okolo i nadaju se da će im neko dobaciti koščicu. Samo špaliri drevnih zidina, povremeno i zloslutni šum vetra, koji se provlači i obavija oko uglova lepих građevina i sjajni pločnici koji jasno odzvanjaju našim usamljenim i užurbanim koracima, u varljivom nastojanju da ipak negde stignemo.

Za moje preseljenje ovamo ipak je najbitniji pokušaj sjedinjavanja sa prirodom, vraćanje iskonskoj majci, a ne nekakav flert sa epicentrom.

U ovo doba godine brda oko mora deluju ljutito jer je i nebo iznad njih namrgođeno i vetar odavno više ne suši kamen i žbunje, nego u sebi nosi preteću vlagu i težinu. Ispunjena sam divljenjem, poštovanjem i katkad podozrivom slutnjom prema ovoj oblasti. Koliko se razumemo i ko je domaćin a ko gost?

Sprema se kiša, volim i to; kapljice koje remete mir velike površine, buru i uzbuđenje vode zajažene planinama i kamenom, dok se na pučini verovatno već valjaju talasi veliki kao brda. Možda ću morati da se sklonim u sigurnost doma, a možda ću ipak moći da ostanem da ležim ogrnuta ćebetom iznad vode koja se peni i da udišem pare te zamišljene slobode – najozbiljnije prijatelje moga zdravlja. Usamljena ali ne i sama, dobrovoljno izgnana, srećno iz-